

Obnova

Časopis za kulturu, društvo i politiku

10. BROJ | LISTOPAD 2013

TEMA BROJA

Konzervativna revolucija

Obnova

Časopis za kulturu, društvo i politiku

Listopad, 2018. godine

Obnova

Časopis za kulturu, društvo i politiku

NAKLADNIK

Udruga „Obnova“

ZA NAKLADNIKA

Marko Paradžik

UREDNIŠTVO

Davor Dijanović, Marin Sabolović

GLAVNI UREDNIK RUBRIKE „UMJETNOST“

Ante Brešić Mikulić

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Marko Paradžik

TAJNICA UREDNIŠTVA

Nikolina Rodić

LEKTURA

Tihana Pšenko Miloš

RECENZENTI

FOTOGRAFIJE UZ ČLANKE VEZANE ZA TEMU BROJA

Marko Paradžik i Janja Hrkač Paradžik

GRAFIČKI DIZAJN, PRIJELOM I PRIPREMA ZA TISAK

Brandiac

TISAK

Tiskara Zebra

ISSN

1849-0697

MREŽNE STRANICE

www.obnova.com.hr

E-MAIL

casopis.obnova@gmail.com

DAVOR DIJANOVIĆ

davor.dijanovic@gmail.com

MARKO PARADŽIK, MAG. IUR.

theodorospara@gmail.com

IVAN DADIĆ, UNIV. BACC. ING. NAUT

dada128@hotmail.com

TIHANA PŠENKO MILOŠ, MAG. EDUC. CROAT., MAG., MAG. COMM.

tihana158@gmail.com

MARKO MUSTIĆ, STUDENT SOCIOLOGIJE

marko.mustic@gmail.com

NIKOLINA RODIĆ, STUDENTICA EKONOMIJE

rodicnikolina@hotmail.com

DINO LJUBIĆ, STUDENT POMORSKOG FAKULTETA U SPLITU

uvelavristina@hotmail.com

PETAR ČUJO, MAG. ART

cujo.petar@gmail.com

MARIO TOMAS, MAG. HIST

mariotms1@gmail.com

EDIN MUFTIĆ, MAG. HIST

eddin.muftic@gmail.com

TIHOMIR VUK, MAG. HIST

tvukz6@hotmail.com

LEO MARIĆ, MAG. HIST.

leo.maric91@gmail.com

JOSIP VDOVIĆ, MAG. HIST

josip.vdovic@hotmail.com

ANTONIO KARLOVIĆ, MAGISTAR POLITOLOGIJE

karlovic2202@gmail.com

DRAŽEN STOJANOVIĆ, MAGISTAR TEOLOGIJE

drazen_rama@hotmail.com

FRANJO MATANOVIĆ

franjomatanovic@gmail.com

Sadržaj

	MARKO PARADŽIK Razgovor s odvjetnikom Krešimirom Planinićem 8
	MARKO PARADŽIK Carl Schmitt - Uvod u osnove filozofije prava konzervativne revolucije 16
	DAVOR DIJANOVIĆ Razgovor s Matom Mijićem 32
Tema broja	MARIO TOMAS Evla i Jünger, tradicionalistička kritika 40
	DINO LJUBIĆ Razgovor s Karlom Starčevićem 51
	LEO MARIĆ Konzervatizam i revolucija u političkoj misli Josepha de Maistre 56
	NIKOLINA RODIĆ Razgovor s Tanjom Trošelj Miočević 64
	<hr/>
	MARKO PARADŽIK Prikaz knjige "Hrvati pod KOS-ovim krilom (završni račun Haaškog suda)" 72
Razno	TIHOMIR VUK Djelovanje kardinala Alojzija Stepinca tijekom Drugog svjetskog rata 76
	EDIN MUFTIĆ Abdul-Malik i Kupola na stijeni – Razgradnja jednog mita 86
	IVAN DADIĆ (DADO DADA) Poganstvo i gospodin Lowes Dickinson (prijevod) 94
	<hr/>

Umjetnost	PETAR ČUJO Prikaz likovnog umjetnika (kiparstvo) 102
	EDIN MUFTIĆ Mahmud Darviš, <i>Faze Anat</i> 104
	MARKO PARADŽIK Recenzija predstave <i>Tko je ubio Zvonka Bušića</i> 111
<hr/>	
Književnost	KALIOPA A. B. Šimiću 118
	ANTONIO KARLOVIĆ Moć dugih noževa, Njemačka, Wagner, Marija nakon raspeća, On, Patetika 119
	JOSIP VDOVIĆ Kapljica, Pjena 129
	DRAŽEN STOJANOVIĆ Stanodavac praznine 131
	FRANJO MATANOVIĆ Nenormalna normalnost, U boli ranjeni, Jedna jednakost koja postoji je, Sljedbenik religije Seks, Drugs & Rock'N'Roll, Seksualna religija, O Hendrixu i drugim stvarčicama, Crvene i crne marame 132
	MARKO MUSTIĆ Ugodan razgovor (kratka priča) 138
	MARKO PARADŽIK Odžak (kratka priča) 150

Carl Schmitt – uvod u osnove opće teorije prava i države konzervativne revolucije

AUTOR

Marko Paradžik, mag. iur.¹

Pregledni članak | Rukopis zaprimljen: 3.2.2018 | Rukopis prihvaćen za tisak: 10.04.2018.

SAŽETAK

U uvodu rada nastoji se objasniti čime se bavi opća teorija prava i države s obzirom na to da je takav tip misli Carla Schmitta analiziran u ovom radu. Stav autora rada jest da na mišljenje opće teorije prava i države nužno utječu povijesne okolnosti u kojima se one razvijaju te se stoga nakon uvoda opisuju biografski elementi života Carla Schmitta pod pretpostavkom da su isti utjecali na njegov rad. Zatim se an-

¹ mag. iur., Dom hrvatskih veterana, Park stara *Trešnjevka* 4, Zagreb, theodorospara@gmail.com

alizira originalnost njegove misli u promišljanju opće teorije države. U toj teoriji politika ima metapolitičku funkciju utemeljenja države pa se razmatra način kako se dolazi do metafizičkoga utemeljenja države iz politike. Nakon teorije države analizira se teorija pravnoga mišljenja koja je neizostavno povezana i s promišljanjem te analizom državnoga poretka zbog nužne upućenosti opće teorije prava na opću teoriju države. Zatim se nastoji ukazati na kritički potencijal pravne misli Carla Schmitta koji proizlazi iz njegove opće teorije države i prava. Zaključak nužno pokazuje ograničenost ovoga rada zbog nedovoljne istraženosti opće teorije prava i države Carla Schmitta i daje indicije kako bi istraživanje te teorije moglo biti korisno sredstvo za razumijevanje suvremenih političkih, pravnih i državnih pojava u svijetu.

Ključne riječi: *konzervativno, revolucija, pravo, država, Carl Schmitt*

1. Uvod

Opća teorija prava i države bavi se odnosom prava i države te njihovom suštinom, nastojeći ih teoretski objasniti. Važno je istaknuti da su pravo i država neodvojivo povezani entiteti koji se međusobno prožimaju. Oni su društveno-politički čimbenici, kako se to podučava u službenoj literaturi katedre za Opću teoriju prava i države na Pravnom fakultetu u Zagrebu, te povijesno i funkcionalno povezani čimbenici.² Pravo je jezik kojim država govori.³ Država je često stvaratelj prava, i najčešće njegov jamac.⁴ Ne postoji jedinstvena definicija države i prava. Postoji niz dominantnih općih teorija prava i države: patrijarhalna teorija (Aristotel), teorija sile (Eugen Düring), materijalistička teorija (Karl Marx), pozitivističko-normativistička teorija (Hans Kelsen), rasna teorija (Ludwig Gumplowicz), biologistička (Herbert Spencer), realno-interesna teorija (Rudolf Ihering), teološka teorija (Aurilije Augustin), povijesna teorija (Karl Friedrich Savigny), prirodna-racionalistička teorija (Samuel Freiherr von Pufendorf), solidaristička teorija (Léon Duguit) itd.

2 Berislav Perić, *Struktura prava*, Informator (1994), 250.

3 Perić, *Struktura*, 250.

4 Perić, *Struktura*, 250.

Sve spomenute teorije često polaze od etiologije države i prava te nastoje odrediti definiciju i svrhu ili funkciju istih. Neke su teorije više usmjerene na pravo nego na državu i obrnuto, stoga ćemo tako pristupiti i teoriji prava Carla Schmitta te odvojeno analizirati osnove njegove teorije države i osnove njegove teorije prava, premda su one nerazdvojivo povezane, baš kao i država i pravo. Postavke nekih teorija države i prava isprepliću se s postavkama drugih teorija države i prava te je granica između njih često fluidna (npr. rasna i biologistička), izuzev onih koje su izričito suprotstavljene jedna drugoj jer su i nastale kao međusobne opreke (npr. povijesna naspram prirodne teorije, solidaristička naspram interesne teorije). Njihova se povijesna uvjetovanost očituje u tome što je njihovo mišljenje uzrokovano konkretnim potrebama vremena u kojem su nastajale.

Carl Schmitt kroz niz svojih djela i publikacija razvija vlastitu teoriju prava i države te se pritom neizbježno kao svaka osoba koja stvara sustav razumijevanja referira na do tada postojeće sustave razumijevanja. U njima se uvijek osvrće i na konkretne političke i povijesne prilike koje na određeni način uvjetuju njegovo pravno mišljenje. Stoga je potrebno prvo objasniti povijesne okolnosti njegove pravno-političke (državne) misli i tek potom krenuti u razlaganje osnove njegove teorije prava i države.

2. Povijesni i biografski kontekst pravne misli Carla Schmitta

„Carl Schmitt (11. srpnja 1888. – 7. travnja 1985.) rođen je u Plettenbergu u katoličkoj obitelji. Studirao je pravo „od 1907. do 1910. u Münchenu, Berlinu i Strasbourgu gdje je promovirao s temom iz kaznenoga prava da bi, nakon što je poslije pripravništva 1915. položio pravosudni ispit, habilitirao na području javnoga, upravnoga i međunarodnoga prava i teorije države na Sveučilištu u Strasbourgu s tezom naslovljenom ‘Vrijednost države i značenje pojedinca’.⁵ „Nakon dragovoljnoga služenja u vojsci od 1916. u Münchenu Schmitt je imao značajnu nastavničku i sveučilišnu karijeru profesora: Visoka trgovačka škola u Münchenu, Sveučilište u Grieswald i Bonn (1921.), Visoka trgovačka škola u Berlinu (1928.), Sveučilište u Kolnu (1933.), Sveučilište

5 Carl Schmitt, *Politički spisi*, Politička kultura, (2007), 181.

Friedricha Wilhelma u Berlinu (od 1933. do 1945.).⁶ „U tom kontekstu njegovoga akademskoga obrazovanja i karijere za naše je prilike zanimljivo spomenuti kako je on bio 1937. u povjerenstvu za ocjenu disertacije Mladenu Lorkoviću, kasnijem ministru u vladi NDH, na temu ‘Nastanak države Srba, Hrvata i Slovenaca’.⁷

Iz navedenih činjenica možemo zaključiti da na Schmittov intelektualni razvitak utječe katoličanstvo usvojeno u obitelji i Bavarskoj, uspješno studiranje prava i akademski milje. Ono što je važno uočiti jest da se kao pravnik i zrela osoba formira konačno u razdoblju poraza Njemačke nakon Prvoga svjetskoga rata kada je na snazi ustav iz Weimara te se stoga cijelo to povijesno razdoblje naziva Weimarska Republika. Tim se nametnutim ustavom dotadašnjem Njemačkom Carstvu uvodi njegovoj pravnoj tradiciji strana parlamentarna demokracija i snažni liberalni elementi. Takvo državno uređenje ima svoje izrazite protivnike u heterogenom pokretu tzv. konzervativne revolucije.⁸ To što je kovanica oksimoron ne znači da ona nema svoje značenje i da je *a priori* nešto negativno jer oksimoron kao figura riječi ima svoju normalnu funkciju u književnom djelu. Njegovo je značenje trebalo utvrditi razliku od tradicionalnoga konzervatizma (pokret koji je težio isključivo povratku predmodernom stanju ranijega Njemačkoga Carstva na osnovi čina i aristokracija) i njegov je cilj bio priprema za sljedeći konflikt uz reafirmaciju sljedećih vrijednosti: germanski heroizam, volja kontra razuma, primat kulture i hijerarhija.⁹ Među

6 Schmitt, *Politički*, 181.

7 Schmitt, *Politički*, 182.

8 Domagoj Tomas, „Lik Odmetnika kao model poželjnog zoon politikona Ernsta Jünger“, *Časopis za društvo, kulturu i politiku Obnova: Ekonomske perspektive* (2016), 89–90.: „Ta se škola mišljenja obično naziva pokretom, iako nema obilježja klasičnog pokreta – zajednički manifest, institucionalno okupljalište i medij za distribuciju ideja. Unutar toga ‘pokreta’ djeluje niz filozofa pomalo heterogenih idejno-svjetonazorskih usmjerenja. Primjerice, neki svoju misao temelje na kršćanskim (katoličkim) zasadama (Edgar Julius Jung), dok se mnogi drugi otvoreno protive kršćanskom (katoličkom) univerzalizmu i zazivaju ‘novopoganstvo’ te povratak pretkršćanskoj europskoj tradiciji. Jedni su opet u trenutku uspostave totalitarizma u Njemačkoj (i Italiji) odlučili izravno surađivati s režimom (Martin Heidegger, Carl Schmitt), dok su drugi odbijali slične ponude ili su se držali podalje od pristupanja nacističkim i (filo)fašističkim organizacijama (Ernst Jünger, Julius Evola, Béla Hamvas, Emil Cioran, Mircea Eliade). Međutim, sve ih povezuje zajednički antimodernistički diskurs te otpor prema komunizmu i liberalnom kapitalizmu, kao prevladavajućim modernističkim matricama društveno-ekonomskoga uređenja. Tim se gibanjima prvi znanstveno pozabavio Armin Mohler u svojoj doktorskoj disertaciji iz 1949. (mentor mu je bio Karl Jaspers), kasnije objavljenoj pod nazivom ‘Konzervativna revolucija u Njemačkoj 1918. – 1932.’ (*Die Konservative Revolution in Deutschland 1918. – 1932.*)“

9 Richard Wolin, *Political Theory*, „Carl Schmitt: The Conservative Revolutionary Habitus and the

njima ni Carl Schmitt nije iznimka te je i on vrlo negativno nastrojen prema Weimarskom ustavu na koji će se često referirati u svojim radovima. Jednako će tako u svojem pravno-političkom djelovanju nastojati opravdati prevladavanje takvoga tada nestabilnoga ustavnoga uređenja i uvođenje drukčijega političkoga poretka. Sve navedeno snažno se očituje u njegovim radovima napisanima između 1919. i 1932: „Politička romantika“ (1919.), „Politička teologija“ (1922.), „Duhovno-povijesno stanje suvremenog parlamentarizma“ (1932.), „Rimsko katoličanstvo i politički oblik“ (1923.), „Pojam političkog“ (1927., 1932.), „Nauka o ustavu“ (1928.), „Čuvar ustava“ (1931.) i „Legalnost i legitimnost“ (1932.).

„Schmitt se uspio 1932. približiti političkim krugovima oko kancelara Franza von Papena i postati pravni savjetnik njegova ministra i kasnijeg kancelara Kurta von Schleichera.¹⁰ U tom je svojstvu kao pravni zastupnik pred Državnim sudom u Leipzigu obranio tzv. pruski udar kojim je von Papenova vlada smijenila prusku vladu vođenu socijaldemokratima.“ Schmitt je 1. svibnja 1933. pristupio Nacionalsocijalističkoj radničkoj stranci i prihvatio niz položaja: pruski državni savjetnik, glavni urednik Njemačkih pravničkih novina, član Akademije za njemačko pravo i voditelj odjela sveučilišnih nastavnika prava Nacionalsocijalističke udruge pravni-ka.“ U tom se kontekstu trebaju promatrati njegovi radovi u kojima negdje izričito brani tadašnje novo državno uređenje: „Država, pokret, narod“ (1933.); „O trima vrstama pravnoteorijskog mišljenja“ (1934.); „Nacionalsocijalizam i međunarodno pravo“ (1934.), „Levijatan u teoriji države Thomasa Hobbesa“ (1938.), „Međunarodnopravni poredak velikog prostora“ (1941.).

Nakon poraza Njemačke ispitivan je u sklopu *nürnbergskih* procesa i bez obzira na činjenicu što nije optužen 1945. gubi svoju katedru te u svojem rodnom kraju provodi ostatak života u javnoj izolaciji¹². Tada piše brojna djela u kojima više nema utjecaja prethodnoga razdoblja Trećega Reicha: „Ex Captivitate Salus“ (1950.), „Nomos Zemlje“ (1950.), „Donozo Kortes u sveeuropskoj interpretaciji“ (1950.), „Ustavnopravni članci“ (1950.), „Teorija partizana“ (1963.), „Politička teologija II.“ (1970.) i

Aesthetics of Horror“, Vol 20, No 3. (1992), 428.

¹⁰ Schmitt, *Politički*, 183.

¹¹ Schmitt, *Politički*, 183.

¹² Schmitt, *Politički*, 183.

„Glossarium“ (posthumno 1991.).¹³

3. Osnove teorije države – izvor i određenje u pojmu političkog

Carl Schmitt smatra da je politička odluka ono što prethodi nastanku države i pravu, to jest da potonje izvire iz politike: „...Pojam države pretpostavlja pojam političkoga. Država je prema današnjoj jezičnoj uporabi politički status naroda organiziran u teritorijalnoj cjelovitosti...“¹⁴ Time se približava Aristotelovom poimanju čovjeka kao političkoga bića (*zoon politikon*) i tzv. patrijarhalnoj teoriji jer, naime, po toj teoriji državno uređenje proizlazi iz političke suštine čovjekovog bića.¹⁵ Državi kao formi prethodi politička odluka, ona odlučuje i primjerice o tome kakva će forma države biti (npr. parlamentarna demokracija ili polupredsjednički sustav ili monarhija). Dovoljno je da određena zajednica ljudi, neovisno o povijesnim uzrocima i tijeku njezinog formiranja zajednice, donese političku odluku o nastanku države. U tom kontekstu možemo promatrati odnos legitimiteta i legaliteta konkretno na primjeru referenduma za neovisnost Republike Hrvatske 19. svibnja 1991. godine, nakon kojega je uslijedila Ustavna odluka o suverenosti i samostalnosti Hrvatske, Klasa: 010-03/91-02/O6. Tu je spomenuta ustavna odluka primjer političke odluke s prethodnim legitimitetom odluke zajednice. Carl Schmitt referendum u demokraciji vidi kao više sredstvo legitimiteta kojem daje prednost nad legalitetom jer je legalitetu nužan preduvjet postojanja legitimitet, unatoč tome što postoji dualnost i konkurentnost dvaju pravnih sistema: sistem legaliteta parlamentarnoga zakonodavstva i sistem plebiscitarne-demokratske legitimacije.¹⁶ U međunarodnom pravu također imamo u suvremeno doba potvrdu Schmittove teorije. Trend razvitka međunarodnoga prava po načelu samoodređenja naroda ide u tom smjeru da će nove države nastati putem političkih odluka određenih zajednica, neovisno o tome nalazi li se određena zajednica već unutar postojeće države. To je potvrdio primjer Kosova i u tom smjeru ide situacija s Katalonijom. Dakle, globalno gledano imamo

13 Carl Schmitt, *Tri vrste pravnonaučnog mišljenja*, Dosije (2003), 5.

14 Schmitt, *Politički*, 67.

15 Berislav Perić, *Država i pravni sustav*, Informator (1994), 10.

16 Carl Schmitt, *Legality and Legitimacy*, Duke University Press (2004), 59–66.

dva usporedna procesa, s jedne će se strane u procesu unifikacije političkim odlukama države ujedinjavati u naddržavne saveze (federacije, unije, inicijative, saveze, konfederacije) ili organizirati u međunarodnim organizacijama, dok će se s druge strane u procesu separacije unutar danas postojećih država formirati nove države. Europa ima brojne potencijalne primjere za taj potonji proces, no i druge ogromne države poput Kine imaju isti potencijalni problem nastanka novih država. Nadalje, bitnu ulogu u političkoj odluci iz koje se formira država, i mogli bismo reći opstoji država, jest metafizika prijatelja i neprijatelja (onaj drugi, stranac): „...Specifično političko razlikovanje, na koje se mogu svesti politička djelovanja i motivi, jest razlikovanje prijatelja i neprijatelja. Politički neprijatelj ne treba biti moralno zao, ne treba biti estetski ružan, ne mora nastupati kao privredni konkurent, pa čak može izgledati korisno. On je jednostavno drugi, stranac, i za njegovu je bit dovoljno da je u osobito intenzivnom smislu egzistencijalno nešto drugo i strano, tako da su u ekstremnom slučaju mogući sukobi s njim, koji se ne mogu riješiti ni nekim unaprijed utvrđenim općim normiranjem, ni presudom nekog nezainteresiranog i stoga nepristranog trećeg...“¹⁷ Schmitt pojmu neprijatelja dodaje bitna kvalitativna obilježja cjeline i javnosti te isto razlaže na primjeru tisućljetne borbe kršćanstva i islama: „...Neprijatelj nije privatni protivnik kojega se mrzi s osjećajima antipatije. Neprijatelj je samo, makar eventualno, to jest prema realnoj mogućnosti, cjelina ljudi koji se bore i koja se suprotstavlja istoj takvoj cjelini. Neprijatelj je samo javni neprijatelj, jer sve što se odnosi na takvu cjelinu ljudi, osobito na cijeli narod, postaje time javno. Neprijatelj je *hostis*, a ne *inimicus* u širem smislu, *πολειος*, a ne *εχθρος*. Njemački jezik, kao i drugi jezici, ne razlikuje između privatnoga i političkoga neprijatelja, tako da su mogući nesporazumi i krivotvorenja. Često citirano mjesto ‘ljubite svoje neprijatelje’ (Matej 5,44, Luka 6,27) glasi: *diligite inimicos vestros, αγαπατε τον εχθρον υμω*, a ne *diligite hostes vestros*; nije riječ o političkom neprijatelju. Ni u tisućljetnoj borbi između kršćanstva i islama nijedan kršćanin nije došao na pomisao da zbog ljubavi prema Saracenicima ili Turcima Europu izruči islamu umjesto da je brani...“¹⁸

U prilog toj Schmittovoj tezi metafizike neprijatelja i prijatelja u pojmu političkog ide postojanje pravne kategorije državljanstva i pravne kategorije stranca u upravnom pravu, no i u drugim segmentima prava kao što je to stvarno pravo. Sam pravni režim bitno se drukčije odnosi prema državljaninu države ili strancu, što danas još

17 Schmitt, *Politički*, 71.

18 Schmitt, *Politički*, 71.

uvijek možemo vidjeti poprilično jasno i u našoj zemlji na primjeru mogućnosti stjecanja vlasništva nekretnine.¹⁹ Ne smijemo zanemariti pritom da je nekretnina usko povezana s teritorijem države. Moguće je zamisliti osvajanje utjecaja u nekoj zemlji putem kupnje nekretnine od stranaca. Nadalje, tu je i mogućnost konzumiranja socijalnih i radnih prava isključivo za državljane. Znači država razgraničava narod od naroda, nas od stranaca, radi razliku „mi“ i „oni“, no da bi do toga došlo, to jest da bi nastala država, jedna skupina mora jasno reći tko smo mi i tko su oni. Tu dolazimo također do problema društvenih podjela unutar jedne države koje su uvijek postojale kroz povijest i uvijek će postojati jer su povijesna konstanta ljudskoga društva, baš kao što je to stratifikacija: npr. plavi i zeleni iz Bizanta, gvelfi i gibellini u Italiji srednjega vijeka, ustaše i partizani iz Drugoga svjetskoga rata... Pobjeda jednih nad drugima često iznutra uvjetuje državni oblik prema van i prava unutar tih državnih oblika s obzirom na to da su onima poraženima u različitom stupnju zanemarena ili oduzeta prava, i to najčešće u korist pobijeđenih.

Činjenica je da izvršna vlast kao najvažnija poluga države uvijek jača kad se pojave vanjski ili unutarnji neprijatelji te činjenica da se „prijatelji“, to jest državljani homogeniziraju i zanemaruju društvene podjele samo kad je prisutan snažan vanjski neprijatelj govori u prilog Schmittovoj tezi da politika prethodi državi i da je za tu politiku da bi ojačala državu bitno identificirati neprijatelje. To možemo vidjeti na primjeru jačanja obavještajnoga nadzora nad vlastitim državljanima i vođenje rata nakon napada 11. rujna u SAD-u. Nastavno na prethodno spomenu-

19 „Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima“, *Narodne novine* 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 143/12, 152/14: Članak 355. **Strane osobe**

(1) Fizička osoba smatra se sa stajališta ovoga Zakona stranom kad nema državljanstvo Republike Hrvatske, osim ako je što drugo određeno zakonom.

(2) Ne smatraju se sa stajališta ovoga Zakona stranim osobama one koje nemaju državljanstvo Republike Hrvatske, ali su iseljenici s područja Republike Hrvatske ili su njihovi potomci, a tijelo državne uprave nadležno za odlučivanje o državljanstvu utvrdilo je da ispunjavaju pretpostavke za stjecanje državljanstva Republike Hrvatske.

(3) Pravna osoba smatra se sa stajališta ovoga Zakona stranom osobom kad ima registrirano sjedište izvan područja Republike Hrvatske, osim ako je što drugo zakonom određeno.

Članak 356. **Vlasništvo nekretnina**

(1) Strane fizičke i pravne osobe mogu, pod pretpostavkom uzajamnosti, stjecati na temelju nasljeđivanja vlasništvo nekretnina na području Republike Hrvatske.

(2) Strane fizičke i pravne osobe mogu ako zakonom nije drukčije određeno, pod pretpostavkom uzajamnosti, stjecati vlasništvo nekretnina na području Republike Hrvatske, ako suglasnost za to dađe ministar nadležan za poslove pravosuđa Republike Hrvatske.

(3) Suglasnost iz stavka 2. ovoga članka je upravni akt.“

tu ustavnu odluku, možemo također vidjeti ostvarenje te teze i na našem primjeru velikosrpske prijetnje u Domovinskom ratu, kako dolazi do savezništva i homogeniziranja dvaju do tada sukobljenih elemenata: Hrvata koji su aktivno sudjelovali u politici bivše države Jugoslavije i onih Hrvata koji su se aktivno borili protiv bivše države Jugoslavije. Glavna pogriješka Slobodana Miloševića i njegove politike jest što onim Hrvatima koji su aktivno sudjelovali u politici bivše države Jugoslavije na istaknutim pozicijama (tzv. crvenom plemstvu) nije ponudio savez po rimskom principu *divide et impera*, već je zaprijetio njihovim obiteljima i imovini. To je u bitnom pogledu olakšalo stvaranje Republike Hrvatske. Problem koji će se pojaviti nakon pobjede u ratu jest taj što se nestankom vanjskoga neprijatelja protekom vremena obnavlja unutarnje neprijateljstvo kojim se i danas obilno koriste različite vanjske geopolitičke silnice.

Konačno, metafizika neprijatelja i prijatelja, kako vidimo, dovodi nas do *ius belli* kao važne mogućnosti države koja opet izvire iz onoga političkoga. „...Država je kao mjerodavno političko jedinstvo kod sebe koncentrirala golemu ovlast: mogućnost da vodi rat i time otvoreno raspolaže ljudskim životima. Jer *ius belli* sadržava takvo raspolaganje; ono znači dvostruku mogućnost: od pripadnika jednog naroda zahtijevati spremnost na smrt i ubijanje, te ubijati ljude na strani neprijatelja. No učinak normalne države sastoji se prije svega u tome da postigne potpunu pacifikaciju unutar države i teritorija, uspostavi mir, sigurnost i red i time stvori normalnu situaciju koja je pretpostavka za to da uopće pravne norme mogu važiti; jer svaka norma pretpostavlja normalnu situaciju i nijedna norma ne može važiti u situaciji koja je prema njoj potpuno nenormalna...“²⁰ U našoj Republici Hrvatskoj nalazi se *ius belli* među najvišim ustavnim ovlastima bitnih segmenata državne vlasti: Hrvatski sabor i predsjednik Republike Hrvatske.²¹

Navedena analiza države odnosi se na suvremenu državu do čijeg uzdizanja u dominantni poredak prema Carlu Schmittu dolazi nakon 16. stoljeća državnoga poretka. Taj će poredak u sebe apsorbirati sve druge poretke iz srednjega vijeka. Klasični teoretski primjer takvoga novoga državnoga poretka Schmitt vidi u Levi-jatanu konkretiziranom u misli Thomasa Hobbesa čijom teorijom države i prava

20 Schmitt, *Politički*, 81.

21 „Ustav Republike Hrvatske, *Narodne novine*“ 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14, članak 81. i 100.

vlada pravno mišljenje poznato kao decizionizam.²²

4. Osnove teorije prava – mišljenje normativizma, mišljenje konkretnog poretka, mišljenje decizionizma

Carl Schmitt razlikuje mišljenje normativizma, mišljenje konkretnoga poretka, mišljenje decizionizma ovisno o tome shvaća li se kao izvor prava norma, konkretni poredak ili odluka.²³

Za mišljenje konkretnoga poretka norma je dio i sredstvo poretka te ona samo na tlu i u okviru nekog danog poretka ima izvjesnu funkciju s jednom relativno malom mjerom samostalnog u sebi, od stanja stvari nezavisnog značenja.²⁴ Kako bi objasnio suštinu mišljenja konkretnog pravnog poretka, Carl Schmitt pribjegava umjetničkom i filozofskom objašnjenju Hölderlinove napomene kod Pindara: „Nomos, zakon, ovdje je stega, ukoliko je oblik u kojem čovjek susreće sebe i Boga, crkva i državni zakon i drevni naslijeđeni propisi koji, stroži od umjetnosti, učvršćuju žive odnose u kojima je s vremenom jedan narod sebe susreo i susreće se i dalje.“²⁵ „Pravni poredak je jedinstveno biće, jedan entitet koji se djelomično kreće po pravilima, a prije svega sam pokreće pravila, kao figure na nekoj tabli za igru, zato pravila prije predstavljaju objekt ili sredstvo pravnog poretka, a ne toliko element strukture i time je promjena norme posljedica promjene poretka.“²⁶ „Uvijek se pokoravamo konkretnom pravnom poretku i kršiti se može samo konkretan mir ili konkretan poredak i samo se polazeći od takvog poretka može dobiti pojam zločina.“²⁷

Konkretnom pravnom poretku suprotstavljeno je apstraktno pravno mišljenje normativizma. Carl Schmitt favorizira konkretno pravno mišljenje naspram apstraktnom pravnom mišljenju, premda je igra sudbine da su se nacisti u nürnberškim procesima branili uz pomoć normativizma (krivnju su opravdavali tezom

22 Schmitt, *Tri vrste*, 33.

23 Schmitt, *Tri vrste*, 8.

24 Schmitt, *Tri vrste*, 9.

25 Schmitt, *Tri vrste*, 12–13.

26 Schmitt, *Tri vrste*, 19.

27 Schmitt, *Tri vrste*, 14.

da su izvršavali samo norme, to jest važeće zakone svoje zemlje). Kritika normativizma (iliti pozitivizma) zapravo je upućena od strane konkretnoga pravnoga mišljenja i zapravo se isti najbolje objašnjava u Schmittovoj kritici normativizma. Normativizam je smjer u shvaćanju prava koji smatra da je pravo samo sustav pravila.²⁸ To je shvaćanje vrlo opsežno i razvijeno u mnogo sličnih teorija koje se sve zajedno svode na jednu zajedničku ideju: da su norme sadržaj prava, da su one jedini elementi od kojih je sastavljena struktura prava.²⁹ Schmitt smatra da je za normativističku metodu karakteristično da normu izolira i apsolutizira te se normativističko mišljenje norme misli bezlično i objektivno, čime žele neopravdano sebi dati određenu kvalitetu.³⁰ Za normativista su sudac, vladar i država samo funkcije normi, a viša razina u hijerarhiji tih instanci samo je izraz više norme, sve dok konačno najdublja norma, zakon zakona, norma normi na najčistiji i najintenzivniji način ne postane ništa doli norma ili zakon.³¹ Ukratko, Schmitt smatra da se s takvom vladavinom zakona razara konkretni poredak svojom tautologijom i zapravo kao apstraktna teorija nema veze sa svijetom činjenica. Dakle, takav način mišljenja suprotstavljen je konkretnom pravnom poretku upravo u tome što razara isti. On je zapravo *lex imperfecta* jer ne može dati diktat obvezatnosti, diktat obvezatnosti može dati samo konkretan pravni poredak. Konkretni unutrašnji poredak, disciplina i čast svake institucije opiru se, sve dok ta institucija traje, svakom pokušaju potpunog normiranja.³² Tu možemo za kraj spomenuti i nemogućnost normativizma da apsolutno normira sve nepredvidljive životne situacije, o čemu nam najbolje govori činjenica postojanja širokih pravnih standarda i pravnih načela u primjerice uvodi- ma naših zakona koji se ne mogu primijeniti bez prakse tumačenja suca. Sudac će u tumačenju navedenoga uvijek imati na umu sadržaj konkretnoga pravnoga poretka. To još više dolazi do izražaja u izvanrednim situacijama jer norme pretpostavljaju normalne situacije. Konkretni pravni poredak stvara normu jer on proizlazi iz političke odluke koje smo raspravili u prethodnom poglavlju.

Naposljetku Schmitt kao treći oblik pravnog mišljenja određuje voluntaristički decizionizam. U njemu pravo stvara politička odluka i pravna snaga te odluke ne

28 Perić, *Struktura*, 232.

29 Perić, *Struktura*, 232.

30 Schmitt, *Tri vrste*, 10.

31 Schmitt, *Tri vrste*, 11.

32 Schmitt, *Tri vrste*, 15.

može se izvesti iz pravne snage pravila o odluci jer i odluka koja ne odgovara pravilu stvara pravo.³³ Za pravnika decezionističkoga tipa izvor svega prava je autoritet i suverenost posljednje odluke koja je dana sa zapovijedi. Sve pravo, sve norme i zakoni, sva tumačenja zakona, svi poretci za nj su suštinski odluke suverena, a on je onaj koji suvereno odlučuje.³⁴ Suveren je onaj tko uspostavi mir, sigurnost i poredak i njegova je odluka apsolutni početak, a taj suvereni početak nije ništa doli suverena odluka.³⁵ Pravo je zakon, a zakon je zapovijed koja odlučuje u sporu o pravu: *Auctoritas, non veritas facit legem*.³⁶ U dubljij metafizičkoj analizi možemo svemu dodati da odluci o ustanovljenju države zapravo prethodi strah od prirodnoga stanja u kojem svatko može ubiti svakoga (*homo homini lupus est*).³⁷ Taj se sustav očituje u anglosaksonskom sustavu više nego u njemačkom sustavu za koji je karakterističnije mišljenje konkretnoga pravnoga poretka.

5. Kritika pravnog pozitivizma, liberalizma, parlamentarizma i demokracije

Pravni pozitivizam 19. st. Carl Schmitt vidi kao sintezu decizionizma i normativizma u sintagmi pravne države. Njegov suvremeni najistaknutiji predstavnik Hans Kelsen („Čista teorija prava”, 1934.).³⁸ Pravni pozitivizam odbacuje um, Boga i prirodu kao izvore prava te pridaje sebi kvalitete sigurnosti, izvjesnosti, pouzdanosti i stroge znanstvenosti. On se decizionistički pokorava odluci zakonodavca koji u danom slučaju posjeduje državnu vlast. Samo zakonodavac može pribaviti stvarnu izvodljivost prava iz odluke, ali on istodobno zahtijeva da ta odluka pouzdano i *neprijeporno* vrijedi kao norma, tj. da se i sam državni zakonodavac pokorava zakonu koji je donio i njegovu tumačenju.³⁹ Taj se sustav prava naziva pravna država, iako

33 Schmitt, *Tri vrste*, 19.

34 Schmitt, *Tri vrste*, 22.

35 Schmitt, *Tri vrste*, 22.

36 Schmitt, *Tri vrste*, 22.

37 Carl Schmitt, *The Leviathan in the State theory of Thomas Hobbes*, Greenwood Press(1996), 31.

38 Perić, *Struktura*, 231.

39 Schmitt, *Tri vrste*, 27.

je u biti nastao voljom zakonodavca pa bi bio prikladniji naziv zakonska država.⁴⁰ Odlukom norma nastaje, no onda vrijedi neovisno o toj volji. Time je normativizam samo prividno riješio svoju tautologiju jer opet nije riješen problem interpretacije prava i njegove primjene u praksi. To je, kao što smo naveli u prethodnom poglavlju, nemoguće bez interakcije s konkretnim pravnim poretom. Bez koordinantnog sistema nekog konkretnog poretka pravni pozitivizam po Schmittu nije kadar razlikovati pravo i nepravo, kao ni objektivnost i subjektivnu samovolju.⁴¹

Pravna država kao sistem prava prema Schmittu je središnji pojam liberalizma kao metafizičkoga sustava. „Pravna država je država privatnoga prava i služi liberalizmu kao glavna poluga, dok je pojam privatnog vlasništva središnji pojam i u takvom pravnom sustavu dolazi do svojevrsnoga metafizičkoga obrata pojmovu u demilitarizaciji i depolitizaciji: borba je u ekonomiji konkurencija, a u parlamentu diskusija, umjesto rata imamo vječnu konkurenciju i vječnu diskusiju, država postaje društvo, moć postaje propaganda i masovna sugestija, volja postaje program i financijski plan, narod postaje publika“.⁴² Sustavna teorija liberalizma tiče se gotovo samo unutrašnje političke borbe protiv državne vlasti i pruža niz metoda za zaustavljanje i kontrole te državne vlasti radi zaštite individualne slobode i privatnoga vlasništva, za pretvaranje države u kompromis i državnih ustanova u ventil.⁴³ Dakle, radi se o rastvaranju državne vlasti i jedinstva u služenje atomiziranim, to jest nejedinstvenim individualcima gdje država sve više treba služiti individualcima i individualci trebaju što manje služiti državi. Carl Schmitt kao radikalne primjere takve misli ističe Franza Oppenheimera koji kao cilj proklamira istrebljenje države, u kojem država ne može biti čak ni naoružani uredski sluga.⁴⁴ Oppenheimer daje primat ekonomskom nad političkim te tako ističe da ona ne može nastati prije nego što je ekonomsko sredstvo stvorilo stanovitu količinu predmeta za zadovoljenje potreba koje se mogu steći otimačinom, odnosno političkim sredstvom.⁴⁵ Liberal samo dvočlanu konstruiranu državu naziva pravnom državom i ta se dvočlanost zasniva na opreci između države i slobodne pojedinačne osobe,

40 Schmitt, *Tri vrste*, 28.

41 Schmitt, *Tri vrste*, 32.

42 Schmitt, *Politički*, 96.

43 Schmitt, *Politički*, 95.

44 Schmitt, *Politički*, 96.

45 Perić, *Država i pravni sustav*, 20.

državne moći i individualne slobode, društvo slobodno od države, političke sfere i nepolitičke sfere koja je u biti neodgovorna, nekontrolirana i privatna.⁴⁶ Pluralistička teorija kao liberalna pravna misao državu svodi na organizaciju koja u društvu konkurrira drugim organizacijama (npr. trgovačka društva, udruge, sindikati itd...), narušava načelo jedinstva države i društva te potpuno uklanja ideju centra vlasti.⁴⁷ Time se država svodi na sredstvo u službi slobodnoga individuuma u borbi protiv drugih organizacija unutar društva.⁴⁸

Liberalizam unutar države zahtijeva slobodu govora, slobodu tiska, slobodu okupljanja i slobodu raspravljanja.⁴⁹ Sve se to zapravo može svesti na dva važna načela parlamentarizma: načelo rasprave i načelo javnosti.⁵⁰ Schmitt čvrsto tvrdi da demokracija ne može opstojati bez onoga što se naziva modernim parlamentarizmom, međutim tvrdi da između liberalizma i demokracije ipak postoji oštra suprotnost upravo u trodiobi vlasti, u sadržajnom razlikovanju zakonodavne i izvršne vlasti, odbacivanju zamisli da se vlast smije koncentrirati na jednoj točki.⁵¹ Naime, liberalizam je prema njemu strogo u opreci protiv diktature, dok demokracija to paradoksalno nije.⁵² Schmitt vidi srž demokracije, kao dominantnoga političkoga sustava nakon 19. st., u nizu identiteta: „identitet onih koji vladaju i onih kojima se vlada, gospodara i onih kojima se gospodari, identitet subjekta i objekta državnoga autoriteta, identitet naroda i njegova predstavništva u parlamentu, identitet države i naroda, identitet države i zakon te naposljetku identitet kvantitativnoga (brojčana većina ili jednoglasnost) i kvalitativnog (valjanosti zakona)“.⁵³ Tako se u konačnici putem načela jedinstva dolazi do diktature jer Schmitt zaključuje da je u kritičnim vremenima „...demokracija nemoćna pred jakobinskim argumentom, to jest pred presudnom identifikacijom manjine s narodom i pred presudnim prenošenjem pojma s kvantitativnoga na kvalitativno...“.⁵⁴ Primjer toga onaj je argument ljevičara kada lijevi mislioci i političari gube vlast pa svoje nelegitimne metode u borbi

46 Schmitt, *Politički*, 113.

47 Schmitt, *Politički*, 80.

48 Schmitt, *Politički*, 81.

49 Schmitt, *Politički*, 17.

50 Schmitt, *Politički*, 17.

51 Schmitt, *Politički*, 15–16.

52 Schmitt, *Politički*, 18.

53 Schmitt, *Politički*, 11.

54 Schmitt, *Politički*, 14.

protiv gubitka vlasti opravdavaju podsjećanjem na to da je i Adolf Hitler došao na vlast demokratskim putem. Za kraj treba primijetiti da su na početku 20. stoljeća sličan problem transformacije kvantitete u kvalitetu kod demokracije i promjene metafizike vlasti kao prijelaz iz monarhističkoga načela – vlast od Boga (odozgo) u demokratsko načelo – vlast od naroda (odozdo) uočili mislioci poput Renéa Guénona⁵⁵ i Oswalda Spenglera⁵⁶. Spengler se poput Schmitta doživljava kao konzervativni revolucionar i oboje su bili iznimno kritični prema ustavnom uređenju Weimarske Republike, no usporedba sličnosti i razlike s njihovim mislima bila bi suviše velika digresija, stoga samo upućujem na jednu od sličnosti mišljenja s drugim relevantnim misliocima iz Schmittovoga vremena.

6. Zaključak

Misao Carla Schmitta danas je veoma aktualna i nedovoljno istražena u našoj pravnoj znanosti. Možemo to primijetiti kod analize sintagme pravne države koja se uvriježila u našem medijskom prostoru već neko vrijeme, bez da je netko javno kritički uopće propitao što ta sintagma u suštini znači sa stajališta pravne znanosti. Problemi demokracije, to jest njezini negativni aspekti koji su postojali u Weimarskoj Republici⁵⁷ od svake će prosječne Hrvatice i prosječnoga Hrvata danas biti prepoznati u javnom prostoru, no ipak nedostaje kvalitetne kritike same demokracije u propitivanju kvalitete cjelokupnoga političkoga sustava. Jednaka je situacija s parlamentarizmom. Liberalizam se propituje i kritizira, no rijetko u izravnoj vezi s demokracijom, parlamentarizmom i pravnom državom koja proizlazi iz pravnoga pozitivizma. Na prvoj godini prava na Pravnom fakultetu u Zagrebu u sklopu opće teorije prava i države u službenoj literaturi i nastavi jedva da ima spomena Carla Schmitta. Moramo se pitati zašto je tome tako kada iz ovoga rada možemo vidjeti kako Carl Schmitt ima vlastitu teoriju prava i države te da je ta ista teorija promišljena sustavno s ostalim teorijama prava i države. Odgovor se vjerojatno nal-

55 Oswald Spengler, *Propast Zapada*, Demetra (1998), 451–456.

56 Marko Paradžik, „René Guénon: Tradicija i moderna“, *Časopis za društvo, kulturu i politiku Obnova: Tradicionalizam* (2017), 49–50.

57 „...U brojnim brošurama i novinskim člancima isticani su upadljivi nedostaci i pogreške parlamentarnog sustava: neobjektivna i personalna politika stranaka, vlada amatera, nesvrhoviti i banalni govori u parlamentu, zlouporaba parlamentarnih imuniteta, nečasna praksa plaća, brojne metode opstrukcije rada parlamenta, sve niža razina komuniciranja u parlamentu...“ Schmitt, *Politički*, 8.

azi u činjenici da je Carl Schmitt sudjelovao u pravnom sustavu Trećega Reicha i u činjenici da je veoma malo njegovih djela prevedeno. Konkretno studije i prijevodi Carla Schmitta pojavile su se samo u sferi politologije i filozofije. Ako se na prvoj godini prava Pravnoga fakulteta u Zagrebu podučava historijski materijalizam u općoj teoriji prava i države, da ne spomenem dublja proučavanja Karla Marxa i socijalista Frankfurtske škole na katedri sociologije, onda ne vidim razlog zašto se ne bi sustavno proučavala i podučavala opća teorija prava i države Carla Schmitta, s obzirom na to da marksizam ima jednako eksplicitne negativne ideološke konotacije kao nacionalsocijalizam, no to ne sprječava proučavanje toga mišljenja.⁵⁸⁵⁹ U tom smjeru potrebno je popuniti prazninu u sustavnom pravnom obrazovanju jer one baš kao i pravne praznine često dovode do nemogućnosti reguliranja života. Ovaj rad nije mogao obuhvatiti složenost pravne misli jer bibliografija njegovih radova bilježi približno 2000 jedinica, stoga svrha ovoga rada ostaje primarno u službi uvoda koji bi mogao pobuditi zanimanje znanstvenika i istraživača.

ABSTRACT

In the introduction of the paper it attempts to explain what the general state and law theory is concerned about, considering that this type of thoughts by Carl Schmitt is the subject of the analysis of this paper. Author's stand is that the opinion of the general state and law theory is necessarily affected by historical circumstances in which it is made and, by that meaning, after the introduction are described biographical elements of Carl Schmitt's life, under the assumption the same are affected his work. After, is analysed the originality of his thoughts in deliberation of general state theory. In that theory, politics has metapolitical function of state foundation so it is considered the way of making the metapolitical state foundation out the politics. After state theory is analysed legal opinion theory which is unavoidably related to deliberation and analysis of state order by necessary famil-

58 https://www.pravo.unizg.hr/OTPD/predmet/uuotpd/opce_informacije_o_predmetu, pristupljeno 16. 1. 2017.

59 https://www.pravo.unizg.hr/SOC/literatura/ispitna_literatura, pristupljeno 16. 1. 2017.